

PWYLLGOR GWAITH

Cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 12 Tachwedd 2018

- YN BRESENNOL:** Y Cynghorydd Ieuan Williams (Is-gadeirydd yn y Gadair)
- Y Cynghorwyr Richard Dew, Carwyn Jones, R. Meirion Jones, Alun Mummery, R.G.Parry, OBE, FRAgS, Dafydd Rhys Thomas, Robin Williams
- WRTH LAW:** Prif Weithredwr
Prif Weithredwr Cynorthwyol (Partneriaethau, y Gymuned a Gwella Gwasanaethau)
Prif Weithredwyr Cynorthwyol (Llywodraethiant a Thrawsnewid Prosesau Busnes)
Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151
Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro
Pennaeth Gwasanaethau Tai
Rheolwr y Gwasanaeth Refeniw a Budd-daliadau (GHJ)(ar gyfer eitem 5)
Swyddog Pwyllgor (ATH)
- YMDDIHEURIADAU:** Y Cynghorydd Llinos Medi Huws
- HEFYD YN BRESENNOL:** Y Cynghorwyr Aled Morris Jones, Bryan Owen, Shaun Redmond, Dylan Rees
-

Cyfeiriodd y Cadeirydd at absenoldeb Arweinydd y Cyngor, y Cynghorydd Llinos Medi Huws oherwydd profedigaeth yn y teulu. Ar ran y Pwyllgor Gwaith, cydymdeimlodd â'r teulu yn ystod y cyfnod anodd hwn.

1 DATGANIAD O DDIDDORDEB

Datganodd y Cynghorwyr Richard Dew, R. Meirion Jones a Robin Williams ddiddordeb personol ond un nad oedd yn rhagfarnu mewn perthynas ag eitem 5 ar y rhaglen.

2 MATERION BRYN A ARDYSTIUYD GAN Y PRIF WEITHREDWR NEU SWYDDOG A BENODWYD GANDDO

Dim i'w hadrodd.

3 COFNODION

Cyflwynwyd i'w cadarnhau, gofnodion y cyfarfodydd blaenorol o'r Pwyllgor Gwaith a gynhaliwyd ar 15 Hydref, 2018 (arbennig) a 22 Hydref, 2018 (arbennig).

Penderfynwyd cymeradwyo cofnodion cyfarfodydd blaenorol y Pwyllgor Gwaith a gynhaliwyd ar 15 a 22 Hydref, 2018 fel rhai cywir.

4 CYNLLUN YMGYNGHORI CYLLIDEB 2019/20

Cafodd adroddiad y Pennaeth Proffesiwn (Adnoddau Dynol) a Thrawsnewid Corfforaethol yn ymgorffori'r Cynllun arfaethedig ar gyfer Ymgynghori ar Gyllideb 2019/20 ei gyflwyno er ystyriaeth y Pwyllgor Gwaith. Byddai'r Cynllun yn cael ei weithredu'n ystod y cyfnod rhwng 12 Tachwedd, 2018 a 31 Rhagfyr, 2018.

Dywedodd yr Aelod Portffolio ar gyfer Busnes Corfforaethol bod y Cynllun Ymgynghori ar y Gyllideb yn cael ei graffu a'i adolygu bob blwyddyn fel y gellir gwella cynlluniau ar gyfer y dyfodol. Mae Cynllun Ymgynghori 2019/20 yn ceisio ymgynghori'n ehangach gyda phobl ifanc a gwneud mwy o ddefnydd o'r cyfryngau cymdeithasol fel modd o godi ymwybyddiaeth ynghylch cynigion cyllidebol y Cyngor ac o gyrraedd pobl er mwyn cael eu sylwadau arnynt. Dywedodd yr Aelod Portffolio bod rôl bwysig yn hyn o beth i Aelodau hefyd o ran helpu pobl i ddeall y ffordd y mae'r Cyngor yn cael ei ariannu, sut y mae'n gwario arian cyhoeddus a pham y mae'n rhaid iddo dorri cyllidebau a gwasanaethau.

Dywedodd y Cynghorydd Dylan Rees, Is-gadeirydd y Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol fod y Pwyllgor Sgrwtini wedi ystyried Cynllun Ymgynghori ar Gyllideb 2019/20 yn ei gyfarfod ar 6 Tachwedd, 2018. Wrth dderbyn y Cynllun, roedd y Pwyllgor wedi sôn am bwysigrwydd sicrhau bod trefniadau cadarn yn eu lle ar gyfer ymgynghori'n effeithiol gyda phlant a phobl ifanc fel rhan o'r broses ymgynghori ac, yn ogystal, y dylai llesiant cenedlaethau'r dyfodol ffurfio rhan hanfodol bwysig o'r broses ac y dylid ymgynghori gyda'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus fel un o bartneriaid strategol y Cyngor.

Trafododd y Pwyllgor Gwaith y Cynllun gan awgrymu y dylid, er mwyn helpu'r cyhoedd i lunio barn am y cynigion y mae'r Cyngor yn eu cyflwyno ar gyfer sicrhau cyllideb gytbwys, baratoi clip fideo byr ac/neu daflen ffeithiau yn nodi'r cyd-destun i'r angen am arbedion, maint yr arbedion y mae'r Cyngor wedi eu gwneud hyn yma a'r her y mae'n ei hwynebu wrth geisio cwrdd â'r galw am wasanaethau pan mae cyllid yn cael ei dorri flwyddyn ar ôl blwyddyn.

Cadarnhaodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog 151 y bydd yr elfennau hynny'n cael eu cynnwys yn y pecyn ymgynghori pan gaiff ei gyhoeddi.

Penderfynwyd cymeradwyo Cynllun Ymgynghori Cyllideb 2019/20 i'w wireddu yn ystod y cyfnod 12 Tachwedd hyd at 31 Rhagfyr, 2018.

5 PREMIYMAU'R DRETH GYNGOR - AIL GARTREFI AC EIDDO GWAG TYMOR HIR (ADOLYGIAD O'R FLWYDDYN GYNTAF)

Cyflwynwyd er sylw'r Pwyllgor Gwaith - adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 ar flwyddyn gyntaf premiwm y Dreth Gyngor yn ystod blwyddyn ariannol 2019/18 a hyd yn hyn am 2018/19. Nod yr adroddiad oedd sefydlu a oedd y premiymau a ddefnyddiwyd yn 2017/18 (25% o gyfradd safonol y dreth gyngor ar gyfer cartref gwag tymor hir ac ail gartrefi) yn cwrdd ag amcanion y Pwyllgor Gwaith a'r Cyngor Sir ac o ganlyniad, a oedd angen amrywio neu ddiddymu lefelau'r premiwm pan fydd y Cyngor Llawn yn gosod ei ofynion o ran Treth Gyngor 2019/20.

Dywedodd yr Aelod Portffolio Cyllid, mai nod Llywodraeth Cymru wrth roddi'r disgrisiwn i awdurdodau lleol godi premiwm ar ben cyfraddau safonol y Dreth Gyngor oedd dod â chartrefi gwag tymor hir yn ôl i ddefnydd, ychwanegu at y cyflenwad o dai fforddiadwy a gwneud cymunedau lleol yn fwy cynaliadwy. Dywedodd yr Aelod Portffolio bod yr holl opsiynau gwahanol ar gyfer gosod premiwm y Dreth Gyngor yn y dyfodol wedi cael eu hystyried yn y modd a amlinellwyd yn yr adroddiad gan gymryd i ystyriaeth nifer o ffactorau o ran gweithredu'r premiwm yn dilyn ei gyflwyno ym mis Ebrill, 2017. Cyfeiriodd yr Aelod Portffolio at Atodiad A yn yr adroddiad sy'n rhoi manylion am yr amcangyfrif o'r incwm a

fyddai ar gael yn sgil y gwahanol ganrannau premiwm ar gyfer cartrefi gwag tymor hir ac ail gartrefi ac at Atodiad B sy'n cynnwys gwybodaeth am y premiymau a osodwyd gan awdurdodau lleol eraill yng Nghymru a'u cynlluniau ar gyfer y dyfodol, ble mae hynny'n hysbys. Gan gymryd i ystyriaeth yr holl wybodaeth a ddarparwyd yn yr adolygiad o flwyddyn gyntaf y premiwm ac yn wyneb y ffaith bod nifer o gartrefi sydd wedi bod yn wag am amser maith yn parhau i fodoli ar draws yr Ynys – rhai y mae'r Cyngor yn awyddus i'w gweld yn dod yn ôl i ddefnydd - argymhellir y dylid cynnal ymgynghoriad cyhoeddus llawn ar godi'r premiwm ar gyfer ail gartrefi i 35% o gyfradd safonol y dreth gyngor ac i 100% ar gyfer cartrefi gwag tymor hir.

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fod yr adolygiad wedi dangos nad yw'r penderfyniad i godi premiwm wedi cael effaith arwyddocaol ar nifer yr ail gartrefi neu'r cartrefi gwag tymor hir o ran sbarduno perchenogion sy'n gorfod talu'r premiwm i farchnata neu werthu eu heiddo neu geisio trosglwyddo eiddo i gyfraddau busnes er mwyn cael eu heithrio o'r premiwm ac nad yw gweithredu'r premiwm wedi cael effaith fawr ar sail y Dreth Gyngor. Er bod £13,988 yn parhau i fod yn ddyledus o ran premiwm y Dreth Gyngor ar gyfer 2017/18, mae'r gyfradd gasglu ar gyfer 2017/18, sef 98.5%, yn dda iawn. Bydd cynyddu'r premiwm ar gyfer 2019/20 yn cynhyrchu mwy o incwm gan olygu y bydd modd dyrannu cyllid ychwanegol i gynlluniau a ddyluniwyd i gynorthwyo prynwyr tro cyntaf petai'r Cyngor yn dymuno gwneud hynny. Fodd bynnag, mae'r risgiau canlynol yn gysylltiedig â chynyddu'r premiwm -

- Gallai perchenogion ail gartrefi geisio osgoi talu'r premiwm drwy drosglwyddo defnydd i gyfraddau busnes. Petai hynny'n digwydd, bydd y Cyngor yn colli incwm Treth Gyngor ynghyd ag incwm o'r premiwm. Gallai perchenogion eiddo sy'n trosglwyddo i gyfraddau busnes hefyd hawlio rhyddhad trethi ar gyfer busnes bychan gan olygu na fyddent yn talu cyfraddau busnes chwaith.
- Gallai perchenogion ail gartrefi sydd fel arfer yn byw yn Lloegr lle nad oes premiwm ar ail gartrefi hawlio mai eu hail gartref ar Ynys Môn yw eu prif breswylfan. Er y gellir naill ai gadarnhau neu wrthod hyn, mae'r broses yn golygu gwaith gweinyddol ychwanegol i Wasanaeth Refeniw a Budd-daliadau'r Cyngor.
- Gallai perchenogion ail gartrefi wrthod talu'r premiwm uwch. Er bod modd i'r Cyngor adennill Treth Gyngor/premiymau Treth Gyngor sy'n ddyledus, caiff hyn effaith ar lif arian oherwydd mae'n dilyn os nad yw perchenogion ail gartrefi'n talu'r premiwm, nid ydynt yn talu'r Dreth Gyngor chwaith.
- Gallai perchenogion werthu eu heiddo drwy arwain o bosib at bentwr o dai'n dod ar y farchnad gyda hynny'n cael effaith ar brisiau tai. Nid yw'n sicr ychwaith a fyddai tai o'r fath yn gyraeddadwy i bobl leol ac y byddent o bosib yn cael eu gwerthu i brynwyr o'r tu allan i Ynys Môn a fyddai'n fodlon talu'r premiwm.

Wrth nodi'r risgiau sy'n gysylltiedig â chodi'r premiwm yn y modd a gynigiwyd, dygodd y Pwyllgor Gwaith sylw at yr isod –

- Bod yr adolygiad o flwyddyn gyntaf gweithrediad cynllun premiwm y Dreth Gyngor, dan y cynllun Cartrefi Gwag a gefnogir gan yr incwm ychwanegol a godir o'r premiwm, yn dangos fod 7 eiddo wedi cael eu dychwelyd i ddefnydd gyda 7 pellach wrthi'n cael eu hatgyweirio ar hyn o bryd ac erbyn diwedd Rhagfyr, 2018, rhagwelir y bydd 18 o dai gwag yn cael eu dychwelyd i ddefnydd. Bydd y cynllun felly wedi cefnogi 18 o brynwyr tro cyntaf ar draws Ynys Môn i brynu eu cartrefi eu hunain gan gadarnhau fod premiwm y Dreth Gyngor wedi cwrdd â'i brif nod.
- Mae dros 600 o eiddo ar draws Ynys Môn wedi bod yn wag am amser maith, gyda hyn yn cael effaith ar bob cymuned bron sy'n torri calon pobl ifanc leol sy'n chwilio am eu cartrefi eu hunain. Mae angen cyflenwad o dai ar gyfer y mentrau economaidd ar yr Ynys sy'n cynnig cyfleoedd cyflogaeth felly mae cynlluniau sy'n dod ag eiddo yn ôl i ddefnydd ar gyfer pobl ifanc leol i fyw ynddynt neu eu prynu yn bwysig.

- Mae pryder mewn perthynas â'r duedd gynyddol lle mae cwmnïau masnachol neu fusnesau'n prynu eiddo preswyl ar gyfer defnydd achlysurol/hamdden neu wyliau sydd weithiau'n cael effaith ar fwynderau preswylwyr yn yr ardal ac yn crebachu'r stoc dai a bod hwn yn fater sydd angen sylw ar lefel genedlaethol.
- Mae dros 2,500 o ail gartrefi ar Ynys Môn ac mae'n rhesymol bod eu perchenogion yn cyfrannu tuag at y ddarpariaeth o wasanaethau lleol. Mae ail gartrefi hefyd yn lleihau'r stoc sydd ar gael i bobl leol felly mae ond yn deg eu bod yn gwneud cyfraniad tuag at anghenion tai lleol ac yn helpu'r Cyngor i ddarparu tai cymdeithasol.

Am y rhesymau uchod, roedd y Pwyllgor Gwaith yn cefnogi mynd allan i ymgynghori ar gynyddu premiwm y Dreth Gyngor fel yr argymhellwyd gan yr Aelod Portffolio ar gyfer Cyllid gyda'r cynigion isod -

- Bod yr ymgynghoriad cyhoeddus yn digwydd ar yr un pryd â'r ymgynghoriad ar y cynigion ar gyfer Cyllideb 2019/20.
- Bod sylwadau'n cael eu cyflwyno i Lywodraeth Cymru yn pwysu iddynt weithredu i wneud i ffwrdd â'r anghysondeb sy'n caniatáu i berchenogion ail gartrefi drosglwyddo eu heiddo i gyfraddau busnes os ydynt yn cael eu gosod ar sail fasnachol am 70 diwrnod mewn unrhyw gyfnod o 12 mis sy'n arwain at golli incwm o'r premiwm i'r Cyngor ynghyd â cholli incwm o'r Dreth Gyngor safonol. Awgrymwyd y dylai'r Prif Weithredwr a'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 mewn ymgynghoriad â'r Aelod Portffolio, ysgrifennu at Lywodraeth Cymru i'r perwyl hwn.
- Y dylai'r incwm ychwanegol a gynhyrchir o'r premiwm, sef £170k y flwyddyn am y ddwy flynedd nesaf (£340k i gyd) gael ei ddyrannu i'r cynlluniau sydd wedi eu dylunio i gynorthwyo prynwyr tro cyntaf a hynny'n unol â chais Pennaeth y Gwasanaethau Tai yn yr adroddiad yn Atodiad C.

Penderfynwyd –

- **Nodi cynnwys yr adroddiad sy'n adolygu blwyddyn gyntaf premiwm y Dreth Gyngor yn ystod blwyddyn ariannol 2017/18 a hyd yn hyn am 2018/19.**
- **Cynnal ymgynghoriad cyhoeddus llawn ynglŷn â chodi Premiwm y Dreth Gyngor i 100% ar eiddo gwag tymor hir ac i 35% ar ail gartrefi. Gwneir hyn fel rhan o'r ymgynghoriad cyhoeddus ar gynigion Cyllideb 2019/20.**
- **Argymhell y dylai'r £170k ychwanegol y flwyddyn y bydd y premiwm yn ei greu yn ystod y ddwy flynedd nesaf gael ei neilltuo i'r cynlluniau a fwriadwyd i gynorthwyo prynwyr tro cyntaf er mwyn cynyddu nifer yr ymgeiswyr y gellir eu cynorthwyo.**
- **Bod y Prif Weithredwr a'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 mewn ymgynghoriad â'r Deilydd Portffolio yn ysgrifennu at Lywodraeth Cymru i amlygu'r angen i gael gwared â'r anghysondeb cyfreithiol lle mae modd trosglwyddo ail gartrefi yn y system Dreth Gyngor i drethi busnes.**

6 CYLLIDEB REFENIW DDRAFFT 2019/20

Cyflwynwyd er sylw'r Pwyllgor Gwaith – adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) yn cynnwys y Gyllideb Refeniw ddrafft ar gyfer 2019/20.

Dywedodd yr Aelod Portffolio Cyllid bod gosod y Gyllideb Refeniw ar gyfer 2019/20 wastad am fod yn heriol – gwnaed y dasg hon yn anoddach fyth ar ôl y setliad dros dro siomedig a dderbyniodd Ynys Môn gan Lywodraeth Cymru sydd wedi gadael y Cyngor gyda bwlch cyllido o £7m yn fras (cyn cymryd unrhyw arbedion ac unrhyw gynnydd yn y Dreth Gyngor i ystyriaeth). Mae'r Cyngor o'r herwydd yn wynebu gorfod gwneud rhai penderfyniadau anodd iawn. Er bod gwasanaethau wedi canfod arbedion gwerth cyfanswm o £3.747m hyd yma, rhagwelir y bydd gorwariant ar gyllideb 2018/19 a hynny'n bennaf oherwydd y pwysau

ar y Gwasanaethau Plant a bydd angen cyllido'r pwysau hyn o'r arian wrth gefn cyffredinol gan olygu y bydd balans arian wrth gefn y Cyngor yn gostwng ymhellach i lefel sydd islaw'r balans isaf ar argymhellir. Dywedodd yr Aelod Portffolio y bydd y gyllideb dros dro gan gynnwys y rhestr o arbedion arfaethedig yn Atodiad 4, ynghyd â lefel y cynnydd yn y Dreth Gyngor, yn destun ymgynghoriad cyhoeddus. Caiff effaith lefelau amrywiol y cynnydd yn y Dreth Gyngor ei dangos yn y tabl yn adran 10.2 yr adroddiad gydag opsiynau i gynyddu'r Dreth Gyngor gan 5% a 10% yn cael eu hystyried. Mae'r sefyllfa ariannol ar drothwy 2019/20 yn anodd a bydd angen gweithredu ar arbedion ynghyd â chynnydd sylweddol yn y Dreth Gyngor. Mae union lefel y cynnydd yn dibynnu hefyd ar a fydd Llywodraeth Cymru yn pasio ymlaen i lywodraeth leol rywfaint, os o gwbl, o'r arian ychwanegol a dderbyniodd yng Nghyllideb y Canghellor ac os felly, beth fydd cyfran Ynys Môn o'r arian hwnnw.

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 mai'r cam cyntaf yn y broses o osod y Gyllideb Refeniw ar gyfer 2019/20 yw creu cyllideb ddigyfnewid, sef y gyllideb sydd ei hangen i ddarparu'r un lefel o wasanaethau ag yn 2018/19 ond wedi ei haddasu ar gyfer unrhyw newidiadau y gwyddys amdanynt neu rai yr ymrwymwyd iddynt (e.e. cynnydd neu ostyngiad mewn costau) - manylir ar y prif newidiadau yn adrannau 3 a 4 yr adroddiad - ac ar ôl addasu ar gyfer unrhyw newidiadau o ran staffio a thâl a chwyddiant prisiau fel y manylir arnynt yn adrannau 5 a 6 yr adroddiad. Fodd bynnag, er mwyn sicrhau bod y gyllideb yn darparu lefel realistig o gyllid, mae angen gwneud newidiadau pellach sy'n adlewyrchu'r pwysau cyfredol ac unrhyw bwysau ychwanegol ar y gyllideb y gwyddys amdanynt - yn arbennig felly yn y Gwasanaethau Plant er mwyn cefnogi'r nifer gynyddol o blant sydd mewn gofal, ac o ganlyniad i hynny, y ffioedd ar gyfer Addysg All-Sirol a amlinellir yn adran 7 yr adroddiad. Dygodd y Swyddog sylw at y ffaith fod Llywodraeth Cymru wedi trosglwyddo i'r setliad ar gyfer 2019/20, ddau o grantiau (Grant Tâl Athrawon a'r Grant Prydau Ysgol Am Ddim) y mae'n bwriadu eu rhoi i Gynghorau yn 2018/19. Am y rhesymau a roddwyd ym mharagraff 7.5 yr adroddiad, argymhellwyd bod y ddau grant yn cael eu trin fel arian cyffredinol ychwanegol yn hytrach na chael eu trosglwyddo i gyllidebau'r gwasanaeth.

Yn seiliedig ar yr holl addasiadau a rhagdybiaethau a nodir yn adrannau 3 i 7 yr adroddiad, daw'r gyllideb ddigyfnewid ar gyfer 2019/20 i £137.402m – cynnydd o £6.457m neu 5% o gymharu â chyllideb derfynol 2018/19 sy'n gynydd sylweddol ac sydd i'w briodoli i effaith gyfunol nifer o ffactorau sydd i gyd yn effeithio ar y Cyngor ar yr un pryd – codiadau cyflog, ail-brisio pensiynau athrawon, y pwysau ar y Gwasanaethau Plant, y Cyflog Byw Cenedlaethol ac ati.

Ar y llaw arall, mae Ynys Môn wedi derbyn gostyngiad dros dro o 1% yn y setliad gan Lywodraeth Cymru ar gyfer 2019/20 felly, er bod costau'r Cyngor wedi cynyddu 5%, mae'r cyllid a roddwyd iddo ac a ddefnyddir i gyllido $\frac{3}{4}$ ei gostau wedi gostwng 1% gan olygu bod y bwllch cyllido (cyn arbedion a chynnydd yn y Dreth Gyngor) hyd yn oed yn fwy – cyfanswm o £7.156m. Er nad oes un rheswm clir pam fod Ynys Môn wedi gwneud mor wael yn setliad eleni, ymddengys bod y fformiwla cyllido wedi ffafrio ardaloedd trefol yn Ne Cymru a hynny mae'n debyg oherwydd y cynnydd yn y boblogaeth yn yr ardaloedd hynny sy'n golygu bod y fformiwla'n dyrannu mwy o arian iddynt. Gobeithir y bydd y setliad terfynol a gyhoeddir ar 20 Rhagfyr, 2018 yn well na'r ffigwr dros dro; mae ymdrechion yn cael eu gwneud i geisio sicrhau setliad terfynol gwell ar gyfer llywodraeth leol.

Dywedodd y Swyddog y canfuwyd gwerth £3.747m o arbedion hyd yma sy'n golygu y bydd angen ariannu'r diffyg o £7.156 drwy'r Dreth Gyngor ac/neu drwy gynydd ym mhreimiwm y Dreth Gyngor. Yn Adran 10.5 yr adroddiad, amlinellir rhai o'r opsiynau sydd ar gael naill ai fel opsiynau unigol neu gyfuniad o opsiynau i gau'r bwllch hwn - byddai angen cynnydd o 9.72% yn y Dreth Gyngor i gau'r bwllch yn gyfan gwbl heb weithredu unrhyw opsiwn arall o gwbl. Gallai defnyddio arian wrth gefn y Cyngor i gau'r blwch yn 2019/20 ynghyd â'i ddefnyddio i gyllido'r gorwariant ar gyllideb 2018/19 fynd â balans yr arian wrth gefn dan

£4m sydd ymhell islaw'r lefel isaf a aseswyd gan y Swyddog Adran 151 fel lefel briodol ar gyfer anghenion y Cyngor (tua £6.5m) gyda hynny o'r herwydd yn cynyddu'r risg ariannol y mae'r Cyngor yn ei hwynebu ac yn golygu y byddai angen gwneud toriadau pellach yn 2020/21; er bod hyn yn opsiwn, nid yw'n cael ei argymhell.

Gorffennodd y Swyddog drwy ddweud bod cyfres o amgylchiadau anffafriol wedi gwneud sefyllfa a oedd eisoes yn heriol yn waeth gan olygu y bydd raid i'r Cyngor wneud rhai dewisiadau anodd iawn os ydyw am gydbwysu'r gyllideb ar gyfer 2019/20.

Diolchodd y Pwyllgor Gwaith i'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 am yr adroddiad a'r cyflwyniad a oedd yn egluro sefyllfa'r Cyngor yn glir ac yn deg ac a fyddai o gymorth i'r cyhoedd ddeall yr holl ffactorau y mae'n rhaid eu hystyried a rhoi sylw iddynt wrth bennu cyllideb ar gyfer 2019/20. Wrth ymateb i'r adroddiad a'r cynigion ynddo, gwnaeth y Pwyllgor Gwaith y pwyntiau a ganlyn –

- Mae'r sefyllfa ariannol yn destun gofid. Nodwyd bod llywodraeth leol unwaith eto wedi colli allan i'r GIG yng nghynlluniau gwario arfaethedig Llywodraeth Cymru ar gyfer 2019/20 a bod Ynys Môn yn agos at waelod y rhestr ar gyfer llywodraeth leol ac wedi dioddef gostyngiad o 1% yn ei setliad ariannu sy'n ergyd i holl bobl Ynys Môn.
- Mae'n anghyfrifol i Lywodraeth San Steffan gyhoeddi bod llymder ar fin dod i ben pan mae cyllidebau llywodraeth leol yn amlwg yn adlewyrchu'r gwrthwyneb.
- Bod yr opsiynau sydd ar gael i'r Cyngor ar gyfer cau'r bwlch cyllido fel y cânt eu hamlinellu yn adran 10.5 yr adroddiad yn anodd ac yn debygol o gael effaith ar drigolion Ynys Môn.
- Er cymaint yw awydd yr Awdurdod i osgoi gorfod cynyddu'r Dreth Gyngor sydd ymysg yr isaf yng nghynghorau Cymru – nid yw hyn yn opsiwn; yn y gorffennol, mae'r Cyngor wedi llwyddo i leihau effaith y toriadau drwy ganolbwyntio ar wneud arbedion drwy ostwng costau gweinyddol, swyddogaethau cefnogol ac ar weithredu mesurau effeithlonrwydd, nid yw hyn yn bosibl mwyach ac ychydig iawn o le sydd ar ôl i'r Cyngor symud oherwydd mae'r toriadau hynny y gellir eu gwneud heb effeithio ar wasanaethau a'r cyhoedd eisoes wedi cael eu gwneud.
- Bod y cyfan o wasanaethau'r Cyngor yn cael eu hadolygu er mwyn gweld ble y gellir gwneud arbedion.

Adroddodd y Cynghorydd Aled Morris Jones, Cadeirydd y Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol ar y cyfarfod o'r Pwyllgor a gynhaliwyd ar 6 Tachwedd, 2018 pryd ystyriwyd y cynigion cychwynnol ar gyfer Cyllideb 2018/19. Roedd y Pwyllgor yn cydnabod yr her ariannol a oedd yn wynebu'r Awdurdod yn 2019/20 ac yn pryderu ynghylch goblygiadau setliad dros dro Llywodraeth Cymru i'r Cyngor. Roedd y Pwyllgor yn cytuno y dylid ymateb yn ffurfiol i Lywodraeth Cymru yn mynegi ei siomedigaeth gyda'r setliad dros dro ac yn pwysu am arian ychwanegol yn y setliad terfynol. O ran y modd y dylai'r Cyngor gau'r bwlch cyllido, argymhellodd y Pwyllgor y dylid gwneud hynny drwy gynyddu'r Dreth Gyngor a'r premiwm ar gartrefi gwag / ail gartrefi er mwyn cydbwysu'r gyllideb. Dywedodd y Cynghorydd Jones mai sylwadau'r Pwyllgor yn gyffredinol oedd y rhain ac nad oeddynt o angenrheidrwydd yn adlewyrchiad o'i safbwynt ef yn bersonol.

Penderfynwyd –

- **Peidio â dyrannu'r ddau grant sydd wedi eu hymgorffori yn y Cyllid Allanol Cyfun (AEF) i gyllidebau'r gwasanaethau perthnasol oherwydd caniatawyd ar gyfer hynny yn y gyllideb ddigyfnewid.**
- **Cymeradwyo cyllideb ddigyfnewid o £137.402m a44r gyfer 2019/20 ac y dylai hyn fod yn sail ar gyfer cyllideb refeniw 2019/20.**
- **Bod y Pwyllgor Gwaith yn penderfynu ar y cynnydd arfaethedig yn y Dreth Gyngor ar gyfer 2019/20 a fydd yn destun ymgynghoriad cyhoeddus.**

- **Ar ôl caniatáu ar gyfer y cynnydd arfaethedig yn y Dreth Gyngor, dylai'r Pwyllgor Gwaith geisio gwneud digon o arbedion yn 2019/20 i gydbwyso'r gyllideb refeniw heb orfod defnyddio cronfeydd wrth gefn cyffredinol ac er mwyn sicrhau bod yr arbedion y mae angen eu gwneud yn 2019/20 yn gyraeddadwy.**
- **Bod y Pwyllgor Gwaith yn ceisio barn y cyhoedd ar yr arbedion arfaethedig.**

7 CYLLIDEB CYFALAF 2019/20

Cyflwynwyd ar gyfer argymhelliad gan y Pwyllgor Gwaith – adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 yn cynnwys cyllideb gyfalaf arfaethedig ar gyfer 2019/20.

Dywedodd yr Aelod Portffolio Cyllid fod angen i'r Pwyllgor Gwaith gynnig cyllideb gyfalaf ar gyfer 2019/20 a fydd wedyn yn cael ei chyflwyno i'r Cyngor Llawn yn ei gyfarfod ar 27 Chwefror, 2019. Roedd yr adroddiad yn gosod allan y brif raglen gyfalaf ar gyfer 2019/20 ynghyd â bidiau am gynlluniau ychwanegol yr oedd angen arweiniad gan y Pwyllgor Gwaith yn eu cylch.

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fod y gyllideb gyfalaf graidd yn ymgorffori'r strategaethau cyfalaf blaenorol sy'n seiliedig ar fuddsoddi mewn T.G., asedau cerbydau ac adeiladau, gosod wynebau newydd ar ffyrdd a darparu grantiau cyfleusterau i'r anabl yn unol â'r gofyniad statudol. Yr un modd â'r gorffennol, nid oes fawr o newid yn lefel y cyllid cyfalaf craidd y mae'r Cyngor yn ei dderbyn gan Lywodraeth Cymru (yn cynnwys y Grant Cyfalaf Cyffredinol a'r Benthyciadau gyda Chymorth heb eu neilltuo) sy'n golygu bod ei allu i wario yn gostwng bob blwyddyn gyda hynny'n cyfyngu ar yr hyn y gall y Cyngor ei wneud. Dros y blynnydoedd, mae'r Cyngor wedi defnyddio derbyniadau cyfalaf o werthu asedau nad oes eu hangen mwyach fel cyfraniad tuag at wariant cyfalaf. Fodd bynnag, ac eithrio'r safleoedd ysgolion sydd wedi cael eu rhyddhau o ganlyniad i'r Rhaglen Moderneiddio Ysgolion - mae'r arian a geir o hynny wedi cael ei glustnodi tuag at adeiladu ysgolion newydd - ychydig iawn o asedau eraill sydd gan y Cyngor i'w gwerthu ac o ganlyniad, mae'r swm sydd ar gael o dderbyniadau cyfalaf i ariannu gwariant cyfalaf newydd yn llai o lawer nag yr oedd yn y gorffennol.

Cyfeiriodd y Swyddog at yr isod fel materion y mae angen arweiniad gan y Pwyllgor Gwaith ar gyfer symud ymlaen –

- Mewn cyllidebau cyfalaf yn y gorffennol, mae £1m o gyllid cyfalaf wedi cael ei glustnodi tuag at brosiect Gofal Ychwanegol Seiriol. Fodd bynnag, oherwydd y bydd y prosiect hwn yn awr yn cael ei ariannu'n gyfan gwbl drwy'r Cyfrif Refeniw Tai, gellir yn awr ryddhau'r £1m a glustnodwyd i gyllido prosiectau cyfalaf eraill – mae angen penderfynu a dyllid rhyddhau'r arian hwn ai peidio.
- Yn Rhaglen Gyfalaf 2018/19, cafodd swm o £1.858m ei glustnodi ar gyfer y safleoedd parhaol a dros dro i Sipsiwn a Theithwyr gyda hynny'n cynnwys £0.450m o grant allanol ar gyfer y safle parhaol a £1.408m o adnoddau'r Cyngor ei hun. Bwriedir gwario £0.120m ar y cynllun yn 2018/19 gan olygu y bydd £1.288m o arian y Cyngor nad ydyw wedi ei ddefnyddio yn cael ei gario drosodd i 2019/20. Gan fod caniatâd cynllunio bellach wedi cael ei sicrhau ar gyfer y safle dros dro, mae £0.778m wedi cael ei gynnwys yn rhaglen gyfalaf ddrafft 2019/20 ar gyfer cwblhau'r prosiect hwn. Nid yw'r cynlluniau ar gyfer y safle parhaol wedi mynd rhagddynt mor gyflym – nid yw caniatâd cynllunio wedi cael ei roddi eto ac mae angen gwneud gwaith pellach ar hyfywedd ariannol y prosiect. Mae angen gwneud penderfyniad felly ynghylch a ddylid rhyddhau'r swm o £0.51m sy'n weddill er mwyn ariannu prosiectau cyfalaf eraill yn 2019/20. Unwaith y bydd y cynllun wedi cael ei gwblhau a'r costau wedi cael eu cytuno, bydd arian cyfalaf yn cael ei neilltuo ar gyfer y prosiect rhywbryd yn y dyfodol.

- Mae 10 o fidiau cyfalaf newydd wedi cael eu cyflwyno ar gyfer eu cynnwys yn Rhaglen Gyfalaf 2019/20 Capital (gweler y Tabl yn adran 3.3 yr adroddiad). Mae'r rhain yn dod i gyfanswm o £1.746m a byddai £0.949m yn cael ei ariannu'n allanol a'r £0.797m sy'n weddill yn cael ei ariannu o adnoddau'r Cyngor. Gellid ariannu'r bidiau i gyd, y 10 ohonynt, o'r £1.510m y gofynnwyd iddo gael ei drosglwyddo'n ôl i'r gronfa gyffredinol (wedi ei wneud i fyny o'r £1.0m a ryddhawyd o brosiect Gofal Ychwanegol Seiriol a £0.51m o'r arian nad yw wedi cael ei ddefnyddio ar gyfer y safle parhaol i Sipsiwn fel yr amlinellir uchod).
- Mae'r Pwyllgor Gwaith yn y gorffennol wedi cymeradwyo rhyddhau £0.25m o'r gronfa gyfalaf wrth gefn i ariannu prosiectau Buddsoddi i Arbed bychan. Unwaith eto, gwahoddwyd gwasanaethau i fidio am yr arian a derbyniwyd 2 fid a oedd rhyngddynt werth £0.400m (Effeithlonrwydd Ynni mewn Adeiladau Corfforaethol - £250k a phrynu 4 o gerbydau LPG newydd a 4 o gerbydau trydan - £150k). Gellid ariannu'r 2 fid o'r £1.510m y gofynnwyd iddo gael ei drosglwyddo'n ôl i'r gronfa gyffredinol.
- Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi y bydd grant ychwanegol o £20m ar gael ar gyfer 2019/20 er mwyn ail-wynebu Priffyrdd - byddai Ynys Môn yn derbyn oddeutu £0.580m. Mae angen penderfynu a yw'r grant yn ychwanegol at y buddsoddiad cyfalaf isaf o £0.779m sydd ei angen i ddiwallu'r contract Priffyrdd yn 2019/20 gan gadw mewn cof bod y cynllun Rheoli Asedau Priffyrdd yn dweud bod angen gwario dros £2m y flwyddyn ar ail-wynebu ffyrdd er mwyn sicrhau bod ffyrdd yn cael eu cynnal i'r safon gyffredol. Mae'r gyllideb gyfalaf a gynigiwyd yn cymryd yn ganiataol bod y grant yn ychwanegol at y buddsoddiad cyfalaf isaf sydd ei angen gan olygu bod y gyllideb gyfalaf ar gyfer cynnal a chadw ffyrdd yn cynyddu i £1.359m.

Ystyriodd y Pwyllgor Gwaith yr adroddiad a'r cynigion a nododd ei fod yn cefnogi rhyddhau'r £1.510m nad oedd wedi cael ei wario ar gynllun Gofal Ychwanegol Seiriol a'r Safle Preswyl ar gyfer Sipsiwn a Theithwyr yn ôl i'r Gronfa Gyffredinol er mwyn cyllido'r cyfan o'r 10 bid newydd ynghyd â'r 2 brosiect Buddsoddi i Arbed a gyflwynwyd. Yn wyneb y cadarnhad a gafwyd gan yr Aelod Portffolio ar gyfer Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo y byddai - petai faint fyd a fyynnir o arian ar gael - angen £66m i ddod â holl ffyrdd yr Awdurdod i fyny i safon dderbyniol, cadarnhaodd y Pwyllgor Gwaith y dylai'r cyllid grant ychwanegol a gafwyd ar gyfer Priffyrdd fod yn ychwanegol at y buddsoddiad cyfalaf isaf yr oedd ei angen.

Penderfynwyd -

- **Argymell y rhaglen gyfalaf ganlynol ar gyfer 2019/20 i'r Cyngor llawn:-**

	£'m
Cynlluniau Ymrwymedig a Ddygwyd Ymlaen o 2018/19	£13.429
Buddsoddi mewn Asedau presennol	£ 2.539
Ail-wynebu Priffyrdd	£ 1.359
Ysgolion yr 21ain Ganrif	£ 7.563
Cyfanswm Cynlluniau Cyfalaf y Gronfa Gyffredinol	£24.890
Cynlluniau Cyfalaf CRT	£13.110
Cyfanswm Rhaglen Gyfalaf Arfaethedig 2019/20	£38,000
Cyllidir drwy:-	
Gyllid a ddygwyd ymlaen o 2018/19	£ 1.099
Grant Cyfalaf Gyffredinol	£ 1.327
Benthyca â Chefnogaeth	£ 2.026
Benthyca Di-gefnogaeth – Ysgolion yr 21ain Ganrif	£ 1.847

Benthyca â Chefnogaeth– Ysgolion yr 21ain Ganrif	£ 1.943
Grantiau Allanol	£18.728
Grant Atgyweirio Priffyrdd	£ 0.580
Benthyca Di-gefnogaeth CRT	£ 1.000
Cyllid CRT	£ 9.450
Cyfanswm Cyllid	£38.000

- **Bod £1.510m o gyllid heb ei ddefnyddio ar gyfer Gofal Ychwanegol Seiriol a Safleoedd Preswyl ar gyfer Sipsiwn a Theithwyr yn cael ei ryddhau yn ôl i'r Gronfa Gyfalaf Gyffredinol i gyllido'r canlynol –**

- **Elfen y Cyngor o'r cyllid ar gyfer y 10 bid cyfalaf newydd a nodir ym mharagraff 3.3 yr adroddiad (£797k)**

- **Prosiectau Buddsoddi i Arbed: - Effeithiolrwydd Ynni mewn Adeiladau Corfforaethol (£250k) a phrynu Cerbydau LPG a Thrydan newydd (£150k)**

- **Cadarnhau bod y grant ychwanegol ar gyfer ail-wynebu Priffyrdd (£580k) yn ychwanegol i'r isafswm buddsoddiad cyfalaf (£779k)**

(Ymataliodd y Cynghorydd R. Meirion Jones rhag cymryd rhan a phleidleisio yn y rhan honno o'r eitem a oedd yn ymwneud â'r safle dros dro i Sipsiwn a Theithwyr yn Star, Gaerwen)

**Cynghorydd Ieuan Williams
Cadeirydd**